

Kde se schovávají sloni?

Jedním z velkých lákadel návštěvníků zoologických zahrad jsou sloni. Vybavíte si jednoslovný pojem, který se pro pavilon slonů užívá?

Může se zdát, že to je jednoduchá, a tudíž trochu zbytečná otázka, protože doklady z tisku svědčí o tom, že je tento výraz dnes již ustálený a běžně používaný. Ale když se před necelými 10 lety otevíral nový moderní pavilon pro slony v Zoologické zahradě hl. m. Prahy, poměrně dost se diskutovalo (a to jak v médiích, tak na vláknecích komentářů k článkům či sociálních sítích) o vhodném jednoslovném označení. Na dotazy jsme odpovídali i v jazykové poradně. Jedním z nich je tento: „Proč zoo užívá pro obydlí slonů výraz sloninec? Jako obydlí pro zvířata znám třeba hřebčín, ovčín, kravín atd. Nemělo by být správné označení slonín? Slovo sloninec mi navozuje úplně jinou asociaci (kravinec, kobylinec), což rozhodně není přístřeší pro zvíře.“

K označení sloninec tehdy na svém blogu ředitel zoo Miroslav Bobek napsal: „Kdo, kdy a proč začal novému prostoru pro slony a hrochy říkat sloninec a hrošinec, namísto dejme tomu slonína a hrošína, nemám tušení... A raději jsem první, kdo to takhle na rovinu napsal. Možná jsem tím šlápl do pořádného slonince, ale aspoň to máme za sebou!“

Jeho vyjádření vzbudilo živý ohlas, lidé reagovali svými seriózními i odlehčenými návrhy. Např. takto: Když ovčín působí naprosto přirozeně, proč by nešlo použít slonín a hrošín? – A co výběh pro slony? Nebo dům slonů? Musí být všechno vyjádřeno jedním slovem? V němčině to funguje, jenže to je úplně jiná řeč. – Pro stavbu by se možná dala použít i slonárna podle vzoru opičárna. Sloninec je ale libozvučnější. – Já bych byl pro slonín a hrošín nebo slonírnu a hrošírnu, i když se taky říká třeba

1 Expozice Údolí slonů.
Foto P. Hamerník, Zoo Praha

psinec a ne psín. – Osobně bych preferoval názvy jako sloňárna, hrochárna atd. – Byla bych pro, aby se pro slony postavil chobotníček a pro hrochy funíček. Slon má krásný chobot a hroch umí dobře funět. Nebo by se tomu místu mohlo říkat chobotníčkov a funíčkov. – Slonírna, slonárna, slonovna, slonhovna, slondílo nebo slonbouda, slonhaus, slonina a hrošín, hrochárna, hrochovina, hrochie, prohrocha. – Slonárium a hrochárnum je bezkonkurenční. A zní to navíc nóbl. – Elefantium jako Koloseum. Jak to slovo souzní s prostorovou rozprostraněností těch zvířecích obrů! – A jak vycházíme tímto názvem vstříc zahraničním návštěvníkům! Pro české turisty bych na orientační šipky ještě připsala české ekvivalenty slonárium/hrochárnum, ty jsou taky velmi vyvedené a přiléhavé. – Nejvíce se mi líbí prohrocha a slonbydlo.

Některé z návrhů se opírají o reálnou znalost a hledají vztahy mezi slovy pojmenovávajícími srovnatelné pojmy, jiné jsou výsledkem jazykové hry a jsou nepochybně myšleny (a také přijímány) jako nadsázka.

Než se dostaneme k vyjádření lingvistů, jak je to s „nejzřetlivějšími“ adepty slonincem a slonínem, dovoluji si odbočku k návrhu slonbydlo. Ten spojuje výrazy slon a bydlo (tedy obydlí, příbytek) a je nepochybně inspirován slovem slonbidlo, jímž bývá expresivně označován vysoký a zpravidla neohrabaný člověk. Ve starší televizní pohádce Princezna Slonbidlo byla postava popsána slovy „nešikovná jako slon a dlouhá jako bidlo“. Dnes se slovo objevuje spíše výjimečně (bojím se, že trenér zalepí díru po vyloučeném Nevesovi těžkotonážním slonbidlem Neuwirthem), ale ještě v první polovině minulého století

bylo dosti běžné. Příruční slovník jazyka českého (z let 1935–57) ho zachycuje v několika variantních obměnách: slonbidlo, strombidlo, zlombidlo, zlambidlo. Původ výrazu slonbidlo vysvětlil v r. 1942 v časopise Naše řeč Václav Machek: „Toto něžné slovíčko je rozšířeno snad po celé oblasti našeho jazyka... jazykové povědomí vidí v druhé části podivné složeniny bidlo, ale rozhodně se brání tomu, připustiti na počátku slona: spojuje tuto první část většínou s lomiti... Jenže to nedává rozumného smyslu. Jak to přece, zlomiti bidlo? Marně hledáme spojovací článek. Ať uvažujeme tak nebo onak, touto cestou nedojdeme k ničemu... Když jsem pročítal knihu Nářečí na Frenštátsku, padlo mi do oka slovíčko ocloň ‚vysoký, nemotorný chlap‘. Toto skromné lašské slovo se ukázalo klíčem k záhadě; ono ukazuje, že v první části vězí nikoli slon ani lomiti, ale sloveso sloniti (cloniti, zacláněti): sloňbidlo byla taková složenina jako třeba držgrešle nebo valibuk; s jistou nadsázkou prohlašovala o dlouhánovi, že by zaslonil, zastínil bidlo čili že je delší než bidlo.“ K půvabnému vysvětlení můžeme pouze dodat, že barvitých výrazů, jejichž první část tvoří rozkazovací způsob slovesa, najdeme v nespisovné češtině více, např. lamželezo, tluchuba, utřinos, vydrídouch, strašpytel.

Vraťme se ale k pavilonu pro slony. Obě označení – sloninec i slonín – jsou z jazykového hlediska v pořádku, je možné volit kterékoli z nich. Pokud neužijeme opisný výraz s širším významem (pavilon, výběh, prostor, areál pro), ale užší specifikací příbytku podle chovaných zvířat, pak se v ustálených názvech objevuje jak přípona -inec, tak -ín. V některých případech se prosadila pouze jedna z nich, v jiných se v praxi uplatňují obě (jedna bývá frekvencovanější). Slovník afixů (<http://www.slovníkafixu.cz/>) uvádí mezi příklady slov zakončených na -ín výrazy vepřín, hřebčín, kravín, ovčín nebo včelín; příponu -inec vidíme u slov zvěřinec, hřebčinec, psinec, sloninec, medvěďinec a ovčinec. Oběma příponami se odvozují pojmenování míst či příbytků nejen od podstatných jmen označujících zvířata, ale i lidi. Přípomeňme zeměpisná jména Libušín, Žofín, Terezín, Karlín, související s osobními jmény, případně obecná podstatná jména jako blázinec, chudobinec, nevěstinec, sirotčinec, starobinec, hostinec. Obě přípony mohou signalizovat i další významy, v tomto případě je důležité to, že příponu -inec mívají i pojmenování zvířecího trusu (kravinec, kobylinec, mušinec, myšinec), což byl důvod, proč se některým lidem toto slovo pro označení pavilonu pro slony nezdálo vhodné. Vzhledem k tomu, že výraz bývá zasazen do určitého kontextu (výstavba slonince, dokončení nového slonince), není třeba se záměny obávat.

Zadáme-li si dnes do vyhledávací výrazy slonín a sloninec, vidíme, že sloninec to „vyhrál na celé čáře“. Stejně slovo užíval i jeden z významných českých zoologů a dlouholetý bývalý ředitel pražské zoologické zahrady prof. Zdeněk Veselovský (1928–2006), např. v knize Všední den v pražské zoo (Praha 1983), jehož narození si koncem srpna připomínáme.

Použité zdroje uvedeny na webu Živý.